

Bokmeldinger

Ragnhild Aslaug Sollund 2007. *Tatt for en annen. En feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Oslo, Gyldendal Akademisk Forlag. 265 s.

Anmeldt av Haci Akman, Universitetet i Bergen

Denne boken er et forskingsstudium av politiets arbeid og måten de behandler etniske minoriteter i Norge. Prosjektet har fått økonomisk støtte av Politidirektoratet som mente det var viktig å belyse disse problemene i det flerkulturelle Norge. Ragnhild Aslaug Sollund, som er kriminolog og seniorforsker ved NOVA, har gjennomført prosjektet. Sollund utfører et feltarbeid, og hun presenterer resultatene fra dette arbeidet på en saklig og problematiserende måte. I begynnelsen av boken starter hun med å avgrense definisjoner som er viktige for den videre diskusjonen av feltarbeidet i boken. Deretter problematiserer hun undersøkelsesmetoden gjennom et kritisk perspektiv.

Sollund belyser ordenspolitiets praksis med å gjennomføre stopp- og sjekk-kontroll av mistenkelige som kommer gående og kjørende. Boktittelen *Tatt for en annen* antyder at politiet ofte tar feil av den "mistenkte" i stopp- og sjekkrutinen. Resultatene fra PODs rapport signaliserer at minoritetsungdom føler at politiet har større mistillit til dem enn til etnisk norske, og at politiet opptrer diskriminerende i dette møtet. På bakgrunn av dette definerer Sollund begrepene rasisme, rasialisering og diskriminering, og forklarer hva hun legger

i uttrykket etnisk minoritet. En etnisk gruppe representerer et bestemt kulturelt innhold, og gruppen har ofte fenotypiske trekk som skiller seg fra majoriteten i befolkningen. Annick Prieur sier at hudfarge er et av flere fysiske trekk som er tegn på etnisk tilhørighet, slik også språket eller aksenten er det. Sollund viser til Thomas Hylland Eriksen som hevder at etnisitet brukes generelt for å beskrive subjektive identifikasjoner av gruppedlemskap, som er knyttet til forskjellige kriterier som språk, religion, skikker og en felles skjebne. Utseende og rase er dermed ikke sikre kriterier som kan definere en etnisk gruppe. Etnisk tilhørighet handler også om kulturell identitet, som betyr at folk av majoriteten kan føle tilhørighet til minoritetsgrupper. Hun viser til Fredrik Barth som sier at etniske grenser er flytende og kan brukes og manipuleres av individer for å oppnå egne mål. Banton forteller at hver etnisk gruppe består av doble bånd som blir utviklet dynamisk i forholdet mellom majoritet og minoritet, og reflekterer på denne måten like inkluderings- og ekskluderingsprosesser. Det betyr at de etniske minoritetene også inkluderer og ekskluderer personer. Sollund bruker begrepet rasisme til å diskutere denne type reaksjoner.

Sollund ser rasisme i forhold til det historiske rasebegrepet og skisserer en ideologisk utvikling av definisjonen. På bakgrunn av dette avgrenser hun meningen med rasisme, slik at begrepet blir gunstig for diskusjonen i boken. Sollund sier at dagens rasismebegrep i større grad handler om dif-

ferensiering framfor hierarkisering mellom mennesker. Det betyr at ifølge Sollund handler rasisme i dag om at mennesker fra ulike kulturer er uforenlige. Hun viser videre til FNs rasediskrimineringskonvensjon og Den europeiske menneskerettighetserklæringen. Disse definisjonene antyder viktigheten av å være bevisst på sammenhengen mellom handlingens intensjon og effekt i forbindelse med rasisme. Videre fortolker Sollund måten ordenspolitiet utfører og konsekvensen av stopp- og sjekkpraksisen i sammenheng med erfaringsbakgrunnen til den som blir kontrollert, og hvordan den påvirker opplevelsen av å bli kontrollert og mistenkeliggjort.

Forfatteren mener at rasistiske handlinger har bakgrunn i menneskers fremmedfrykt (xenofobi), og at de føler at deres nasjonale kultur er truet. Hun viser til Gullestad som sier at de fleste begrunnelser for rasistiske handlinger er synkretiske. Det innebærer at handlingene kan forklares ut fra et ideologisk "sammensurium" av religiøse forestillinger og stereotypier, som lager pseudokausale forbindelser mellom fenotypiske, sosiale, mentale, symbolske og fiktive trekk. Dersom en person med etnisk bakgrunn er mistenkt i en kriminalsak, vil en kombinasjon av stereotypiske forestillinger om den etniske minoritetsgruppen og deres fenotypiske kjennetrekke bli vurdert av politiet. Dermed kan de som har disse karakteristika oppleve å bli stoppet oftere av politiet. Når politiet gjør dette ofte og ubegrunnet kan etniske minoriteter føle seg utsatt, stigmatisert og diskriminert.

I forbindelse med politiets stopp- og sjekkpraksis bruker Sollund begrepet rasialisering. Rasialisering handler om en uønsket oppmerksomhet som er rettet mot mennesker som er annerledes enn majoriteten. Rasialisering handler om en nøytral registrering av forskjeller mellom sort og

hvit hudfarge. Sollund viser til Lien som sier at rasialisering er en naturlig prosess, som har slektskap med menneskers naturlige fremmedfrykt. Lien forklarer rasialisering som en umiddelbar hierarkisk og ordnende reaksjon, som rangerer mennesker på en naturlig måte i forhold til den sosiale tilværelsen og maktstrukturer.

Sollund diskuterer ordenspolitiets praksis i forhold til teori og feltarbeid. I feltarbeidet samtaler Sollund med informanter fra politiet, og kriminelle og ikke-kriminelle som tilhører etniske minoritetsgrupper. Sollund har hatt størst fokus på politiet og har studert politiets arbeidsplass fra innsiden. Hun har fulgt ulike betjenter gjennom deres arbeidsdag og notert det de har sagt underveis. Sollund referer til både kvinnelige og mannlige betjenter siden politiyrket har en nokså jevn kjønnsbalanse. Hun kommenterer sin utenforstående rolle, som av og til kunne være litt ubehagelig. På slutten av boken gir hun noen personlige kommentarer til hvordan hun opplevde relasjonen mellom henne og politiet under forskingsarbeidet. Her kommer det også fram at Sollund var en radikaler på 1970-tallet, og ved flere anledninger ble hun mistenkt av politiet for å være kriminell på grunn av sin "utfrika" stil. Det er mulig denne historien har påvirket relasjonen mellom Sollund og politiet i forskingsarbeidet. Men hun påpeker at hun valgte å bruke en åpen strategi i møte med politiet, som kan ha ført til at hun totalt sett har hatt mange gode samtaler med dem. Alt i alt synes jeg at Sollund presenterer fakta om politiet på en tillitsfull og innsiktsfull måte som gir god forståelse for politiets problematiske arbeid.

Unge menn med etnisk minoritetsbakgrunn er viktige informanter i Sollunds arbeid. Hun begrunner dette utvalget med at de er mest utsatt for politiets kontrollru-

tinere og har flest erfaringer som de kan fortelle om. Sollund sier at hun henvendte seg til Antirasistisk senter for å finne informanter som var aktuelle for problemstillingene hun ville belyse. En kvinne med etnisk minoritetsbakgrunn blir brukt i forskingsarbeidet fordi hun har spesielle erfaringer med politiet. Sollund har vurdert denne kvinnens uttalelser om politiet i forhold til det mennene sier.

Gjennom informantenes uttalelser undersøker Sollund logikken bak ordenspolitiets arbeidsrutiner, og holdningene de har i møte med mennesker med innvandrerbakgrunn. Hun undersøker om skjulte fordommer påvirker måten politiet behandler disse menneskene.

I forhold til leseren gjør Sollund et interessant grep fordi hun gir personer med etnisk minoritetsbakgrunn nordiske navn. Det interessante skjer i fortolkningen av den personen med etnisk minoritetsbakgrunn sier og de kulturelle assosiasjoner som navnene deres formidler. Det fører til at man legger mer merke til hva informanten sier, og leseren blir gjort oppmerksom på sine skjulte fordommer. På denne måten eksemplifiserer Sollund bokens innhold og tester det ut på leseren.

Ved å lese denne boken får man innsikt i politiets arbeidsmetoder, som kan sammenliknes med metodene innenfor humanvitenskapelige disipliner som kunsthistorie, kulturvitenskap og sosialvitenskap. For eksempel i forbindelse med en kriminalsak, danner politiet et bilde av en mistenkt person på bakgrunn av ytre kjennetegn, stereotypier og kategoriske definisjoner. Sherlock Holmes' detektivmetode er en vanlig metafor for det arbeidet kunsthistorikeren gjør med å spore opp ledetråder i motivet, for å finne en løsning på billedgåten. Som regel har hovedmotivet en relasjon til resten av motivet, og personer kan

bli mistenkte for de handlingene som "billedet" signaliserer. Kunsthistorikeren må "stoppe og sjekke" dette motivet på tilsvarende måte som politiet utfører stopp- og sjekkkontrollen under etterforskningen av en mistenkt. I den sammenheng feiltolker og feilbedømmer ofte politiet, og Sollund viser at personer med minoritetsbakgrunn blir utsatt for diskriminering og rasistiske holdninger av politiet. Samtidig kommer det fram at politiets intensjon ofte ikke er bevisst rasistisk motivert. Sollund viser at politiet kan mangle kunnskap om ulike typer utseende og kulturer blant de som tilhører en etnisk gruppe. Av dette kommer det frem at mange av politiets pågripelser av en mistenkt med etnisk minoritetsbakgrunn, skjer på tynt grunnlag. Dette ser Sollund i sammenheng med politiets strategier, som enten går ut på å ha en høy og autoritativ stil eller en rolig, lav og diplomatisk stil. Hun viser at politiet ofte bruker en høyoffensiv strategi i forbindelse med pågrepelse av "mistenkte" med etnisk minoritetsutseende, som virker skremmende på dem som blir utsatt for den. I denne situasjonen har politiet gjerne en ukontrollert språkbruk. Dette kan føre til munnhuggeri mellom den mistenkte og politiet, som er basert på sterkt følelsesmessig temperament, og som kan føre til at situasjonen eskalerer. Sollund påpeker at minoritetsgrupper også kan ha fordommer mot politiet, som de viser i konfrontasjon og samtale med politiet. For eksempel når politiet stopper en mistenkt med en etnisk minoritetsbakgrunn, beskylder ofte den mistenkte tjenestemennene for å være rasistiske. Sollund viser dermed at kommunikasjon mellom politiet og etniske minoritetsgrupper er dårlig og vanskeliggjør situasjonen.

Totalinntrykket av boken er at den har et kritisk (men nøkternt) fokus på politiets praksis, som kan ha sammenheng med at

politiet er en overlegen maktfaktor i forhold til minoritetsgruppene. I dette forholdet er minoritetsgruppene underlegne og framstår dermed ofte som ofre i situasjonen. Sollund viser også at en ukontrollert språkbruk som oppfattes rasistisk, kan utløse voldelige situasjoner mellom politiet og de "mistenkte". I denne situasjonen viser hun at politiet ofte misbruker sin makt. Sollund sier at for å motvirke maktmisbruk må politiet hele tiden være bevisst på sin reelle makt og hvordan den kan bli misbrukt. Undersøkelsene hennes viser at politiet ofte misbruker sin makt i måten de håndterer folk med synlige problemer, som for eksempel rusmisbrukere. Den gruppen er også mer utsatt for ransaking og politiets stopp- og sjekkrutiner.

Sollund sammenlikner måten politiet snakker om de etniske minoritetene på fritiden og seg imellom i arbeidssituasjonen, i forhold til måten de snakker til denne gruppen i en stopp- og sjekksituasjon. Politiet omtaler ofte denne gruppen på en nedsettende måte og med en tone som er ironisk og humoristisk. Hun diskuterer ulike ord og karakteristikker som blir brukt, som "pakkis", "sotrør", "svarting" og "neger". De fleste politifolk skjønner at de tre førstnevnte uttrykkene er nedsettende betegnelser og at de ikke bør brukes overfor etniske minoriteter, mens uttrykket "neger" er det i større grad blandete meninger om. Sollund viser til Gullestads (2005) analyse av negerdebatten i 2000–2001. Ifølge Gullestad handlet negerdebatten om utlendingers rett til å definere måten de blir omtalt på i offentligheten. Begrunnelsen for å ikke bruke ordet neger om mørkhudete er at uttrykket skaper historiske assosiasjoner til slavetiden. Ut fra et norsk perspektiv er ikke betegnelsen "neger" nedsettende, men siden våre nye landsmenn ikke liker å bli omtalt med dette ordet, bør vi

heller ikke gjøre det, resonnerer språkforsker Finn Erik Vinje, ifølge Sollund. Noen i politiet forsvarte bruken av ordet neger og mente det hadde deskriptiv verdi, mens andre mente det var et for vagt beskrivende verktøy når de så etter noen med spesielle trekk. I sammenheng med dette ser Sollund på den vanlige måten å omtale etniske flyktninger som "utlendinger", og viser hvordan betegnelsen stigmatiserer gruppen som "de andre". Både uttrykket "utlending" og "neger" virker stigmatiserende, undertrykkende og diskriminerende mot dem som tilhører denne minoriteten av den totale befolkningen. På bakgrunn av dette antyder Sollund at måten politiet snakker degraderende om etniske minoriteter seg imellom i og utenfor arbeidet, kan utvikle halvbevisste diskriminerende og rasistiske holdninger, som påvirker politiets væremåte og handlinger overfor etniske minoritetsgrupper.

Ungdom er en gruppe som ofte blir konfrontert med politiet, og derfor viser Sollund hvordan deres møte kan utvikle tillit eller mistillit til politiet. Sollund baserer seg på ungdomsundersøkelsen som Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring har utført blant unge i alderen 15–17 år. Denne undersøkelsen viser at innvandrerungdom ikke har vesentlig mindre tillit til politiet enn det norske ungdommer har. Siden ungdom blir påvirket av foreldre i hjemmet, blir også en foreldrerepresentant for hver ungdom tatt med i undersøkelsen. Det betyr at på tross av at ungdommen beskylder politiet for å være rasistiske, går ikke dette utover tilliten de har til politiets arbeid. Noen sier at de ikke er i tvil om at politiet vil rykke ut dersom de var i en nødssituasjon. Men samtidig blir det sagt at de kanskje må overdrive alvorlighetsgraden av situasjonen for at politiet skal prioritere dem, framfor å hjelpe en som har en høyere

sosial status i samfunnet. Denne undersøkelsen vurderer også tilliten i forhold til ungdommers nasjonalitet og kjønn. Tilliten blir gradert etter ”meget stor tillit”, ”stor tillit”, ”lite tillit” og ”ingen tillit”. Resultatene av dette viser at de norske ungdommene har en mindre prosentandel ”stor tillit” til politiet enn de pakistanske ungdommene. Slår man sammen kategoriene ”meget stor tillit” og ”stor tillit”, viser resultatene små forskjeller mellom nasjonalitet og kjønn. Det gjør også resultatene i forbindelse med kategorien ”lite tillit”. Mens resultatene i forbindelse med kategorien ”ingen tillit” viser at norske har en større tillit til politiet sammenliknet med somalisk ungdom, som har minst tillit. Uavhengig av ungdommenes nasjonale tilhørighet viser undersøkelsen at gutter har minst tillit til politiet sammenliknet med jenter. Informantutvalget til Sollund signaliserer store kjønnsforskjeller i de etniske minoritetsgruppene. Mennene/guttene er mest sosialt aktive, mens kvinnene/jentene er mer passive i den sammenheng. Dette former trolig kvinnes tillitsforhold til politiet, som kan sies å være mer idealisert enn mennenes, som i sin tur baserer sine oppfatninger på reelle erfaringer med politiet. Dermed viser boken til store kjønnsforskjeller i den etniske delen av den norske befolkningen, som sier noe om hvordan menn og kvinner oppfatter situasjonen ulikt ut fra deres personlige erfaringer. På denne måten henviser Sollund til andre forskningsarbeidere som omhandler hvordan kjønnsforskjeller i de etniske innvandrer miljøene påvirker handlemåten til dem som vokser opp i en diasporakultur.

Ulrik Schmidt 2007. *Minimalismens æstetik*, København, Museum Tusulanums Forlag, 322 s., ill.

Anmeldt av Jørgen Lund, Universitetet i Bergen

Ulrik Schmidt føyer seg med denne boken inn i rekken av publikasjoner om minimalismen, men gjør et særegent og fruktbart grep ved å betrakte billedkunst og musikk under ett. Undersøkelsen er *tverrestetisk* som forfatteren sier. Med utgangspunkt i en rekke kunstnere knyttet til 1960-tallet og New York, figurerer som Carl Andre, Donald Judd, Steve Reich og La Monte Young, ender han hos for eksempel Robert Rauschenberg, Bruce Nauman og Brian Eno omtrent ti år senere. Dermed har han gitt en samlet beskrivelse av det som er blitt stående som det typisk minimalistiske. Stikkordene er her anti-ekspresjonisme og anti-illusjonisme, objekt karakter og tingliggjøring, enhetlighet og helhetlighet, serier og moduler, prosessualitet og det Schmidt treffende kaller ”maskinalitet”.

Velformulert og konsistent går Schmidt trinn for trinn gjennom disse momentene, og evner i stor grad å avtvinge disse mildt sagt formalistiske forholdene en rik horisont av estetisk erfaring, ja til tider kan man nesten snakke om sensualisme i beskrivelsene. Schmidt bruker dermed det meste av plassen til presist sansemattede beskrivelser av bestanddelene i og utviklingen av det han kaller ”det minimalistiske verk”. Dermed leverer han et selvstendig og pregnant bidrag til forståelsen av et formspråk – hvis man i forbindelsen med en slik konsekvent ”avmenneskeligjort” kunst kan bruke et slikt ord – som er velkjent og mye gjenbrukt som overflate og design, men ikke i samme grad tilegnet som kunstnerisk erfaring.

Mine egne sviktende kunnskaper om musikk tillater ikke en bedømmelse av i